

DOKUMENTUM

Kenéz Ferenc

„HOGY, HÁT TE NEM IRTÁL NAPLÓT?”

EMLÉKKÖNYV, II. RÉSZ

2010. 07.18.

Thomas Mann olvasása közben olyan mélyen s olyannyira a maga teljességében éljük meg az életet, hogy egy-egy fejezet után úgy érezzük, mintha elvégeztünk volna valamit. Nincs igény semmilyen másfajta cselekvésre, mert bármilyen más ténykedés csak az élet része lenne, az élet egésze helyett. Ebben a magasságban, ebben az egyetemességben már nincs se Petri, se erdélyi irodalom, se az én imént felemlegetett munkásságom, csak József van, és az ő testvérei, akiknek életét meg kell élnünk a sajátunk helyett, pontosabban azelőtt, mielőtt a sajátunkat megélnénk, hogy mikor odajutunk, a magunkét valóban megélhessük...

07.19.

Interneten átnézem a lapokat, a kolozsvári *Szabadságban* cikk köszönti a mákófalvi bútorfestő tábort és annak kezdeményezőjét, irányítóját, szervezőjét, azaz tótumfaktum lelki emberét, régi barátunkat, Kovács Pali Ferencet. Itt és ebben a pillanatban hadd köszönjem meg neki, írásban is, hogy majd negyven éve a kolozsvári művelődési ház színjátszó csoportja Bereczky Júlia (nagyszalontai származású) színművésznő rendezésében bemutatta *Homok a bőröndben* című verseskönyvem „irodalmi-színpadi” változatát. Az est ötletgazdája az ott műkedvelősködő, színjátszó „falustársam”, a „navétázó” Kovács Pali Feri volt. (Ha most a bemutató zsúfolásig megtelt nézőterére gondolok, bizony-bizony, megilletődöttséget érzek, amit akkor, érdekes módon, egyszerűen nem éltem át.) Úgy három éve felhívott Csáky

Zoli, hogy a DunaTV sorozatába készítené egy interjút velem. Aztán mégsem lett semmi a tévé-interjúból, gondolom, Zoltánnak hirtelen akadt más, felmutatásra érdekesebb személyisége. Ha valamikor még egyszer felhívna, igen-igen nagy szeretettel ajánlanám magam helyett a mákófalvi Kovács Pali Ferit. Merthogy tornya, kocsmája, boltja minden kalotaszegi falunak van, de Kovács Pali Ferije csak Mákófalvának... Megérdemelné, hogy portréja bekerüljön a DunaTV Arcélek sorozatába...

07.20.

Egész délelőtt pucolom a rozsdás vaskerítést, nyúvöm a drótkefét, de tulajdonképpen permeteznem is kéne, illetve nyugodtan vághatnám a fűvet, az mégiscsak fontosabb, mint hogy felaprítsam a sok összegyűlt száraz gallyat, de tulajdonképpen az után is járhatnék, ki javítja meg a ház hátulját, s akkor még nem is említettem a... stb., stb. Ezzel a mondattal csupán kinti életünk jellegét akartam érzékeltetni, s azt, amit odahaza, a szülői háznál mindig olyan mosolyogva vettem tudomásul, ha hetven-nyolcvan éves édesapám megjegyezte: mennyi dolga van, ezt is kéne csinálni, meg azt is! „Ugyan – legyintettem én –, majd megcsinálja édesapám holnap!” „Nem úgy van az, fiam!” Hát nem bizony... itt, Dunaalmáson sem ... A tennivalók napról napra, szinte óráról órára mutatják magukat. Át lehet tenni mindent „holnapra”, csak hogy akkor azt, ami holnap mutatja magát, már mégannyira sem tudod elvégezni. A tennivalók rendet és életfenntartó fegyelmet kényszerítenek az emberre. Az írást át lehet tenni holnapra, át persze a gyomirtást is, csak akkor a fűszernövény dolgát nehezítéd meg... Hát lehet így irodalomszerető rozsmaringot, lestyánt, tárkonyt nevelni?!

07.21.

Alig ülök a géphez, hét óra huszonegy perc, hallom Ágnes sietős lépéseit a lépcsőn, szobámhoz fölfele, s már a lépéseiből kihallom, hogy harszik valamiért. Felér, s már mondja is, hát nem megígérted, hogy minden nap meglocsolod a növényeket, az este miért nem locsoltad meg, hát nem megígérted?! Kedves Rozsmaring kisasszony, kedves Lestyán kisasszony, kedves Tárkony kisasszony, milyen jó, hogy magácskáékban nincsen indulat, s nem tudnak ilyen sietősen fellépkedni a toronyszobámba, hogy elmaradt az esti locsolás!...

07.22.

Minapi érdeklődő, üdvözlő soraimra ma befutott Kovács Pali Feri válasza. Némi kultúrtörténeti adalékkal kiegészítve. „Kedves Ferikém! Megkaptuk az elektronikus postán küldött leveledet. Örvendek, hogy Mákófalva felől még érdeklődsz. Az 1935 nem elírás, a mákófalviak tényleg már akkor felléptek a Kolozsvári Magyar Színházban. Az anyám, aki még nem volt férjnél, kisebbik fiútestvére, Fiuka Pista, lánytestvére, Ilus *A faluroszaszt* játszották, kalotaszegi népviseletben, az akkori »Gazdakör« szervezte az előadást. A mákói Kultúrház 1939-ben épült, addig Sándri Janinál a csűrben vagy a Gergelyék házában játszottak műkedvelőink. Tehát nem én és nem Anyósod kezdte a mákói színjátszást, hanem még korábban Székely Miklós lelkész és a kántor Csákányék. Jövő héten megyünk Celldömölkre szerepelni, visszük a Farsangot és a Kalotaszegi lakodalmast. (Közben most kaptam a hírt, mely a felkészítetett csoportot rosszul fogja érinteni, hogy nem tudnak fogadni, pénzhiány miatt, a Minisztérium zárolta a számláikat.) Készülünk az augusztusi vásárra, a Mesterségek Ünnepeén fenn leszünk a Budai Várban, Pali Feri.”

07.23.

A célzás anyósom színjátszóira úgy értendő, hogy Mákófalvára került, fiatal tanerőként lelkesen vállalkozott a népi bábjátszás, színjátszás felélesztésére és életben tartására, évtizedeken át foglalkozott az iskolai, majd az onnan kikerült felnőtt műkedvelőkkel, számtalan városi, megyei versenyen vettek részt, sőt, nemegyszer jutottak el az országos döntőig, kalotaszegi népviseletbe öltöztetett bábuikkal Bukarestből is diplomát hozva a falunak. Elromlott házassága után talán még inkább belevette magát ebbe a tevékenységbe, szervezte, tanította, vitte versenyre lelkes műkedvelőit, s rendszeresen járták a szomszéd falvakat is. A fentebb említett Kovács Pali Feri is így került a színpad bővületébe, még kisiskolás korában, újabb előadást készítettek éppen, *Hófehérke és a hét törpét*, aztán úgy alakult, hogy a kis Pali Ferinek nem jutott szerep. Az anyja másnap felkereste anyósomat, jaj, csináljon már valamit, tanító néni, nézze, ez az én kisfiam, mióta megtudta tegnap az iskolában, hogy ő nem szerepelhet, hát egyfolytában sír, nem tudok vele mit csinálni. Erre aztán anyósom imigyen találta fel magát: „No, hát ha annyira bánkódik miatta, mondják meg neki, hogy jöjjen csak el ő is a délutáni próbára. Kap egy szerepet. Majd ő lesz a nyolcadik törpe!”

A „megtalált szerep” nagy karriert futott be: ezzel a címmel készített közel negyven év múltán, a rendszerváltás után portréfilmet Kovács Pali Feri-ről Bozsogi János, a Duna Tévé rendezője. (Amint később hallottam, nagyjából ez volt a tévé-filmről a véleménye a falusiaknak: „Nem níztük meg, hát mit níztünk vóna rajta, látjuk mi itt az utcán Pali Ferit eleget!”) ... Anyósom aztán, több évtizedes munkálkodás után odahagyta a színjátszást, majd a falusi katedrát, s végül az életet is... Aminthogy azt jó egy hónappal ezelőtt naplómbe is belefoglaltam...

07.25.

Takarítás, rendcsinálás a házban, holnap jön a tizenhét éves Mátyás és a tizenöt éves Bálint unokánk néhány napra. Egész nap esik. Átnézem a *Literát*, Balázs Imre József „tájéoló” cikkét Kosztolányi román nyelvű befogadhatóságáról, illetve befogadottságáról (igazából nincs jelen, mint ahogy mondjuk Blaga vagy Arghezi sem a magyar irodalomban), miközben Esterházy vagy Bartis Attila az utóbbi években nyomatékkel, azazhogy tényleges közérdeklődés mellett jelenik meg román fordításban, átnézem a *Szabadságot*, *Új Magyar Szót*, utóbbiban a nyolcvanéves Bodor Pált, az én Gaál Gábor-köri „költővé ütő mentoromat” köszönti Cseke Gabi, jézusom, húsz év telt el, mióta egyszer én is köszöntöttem, az *Esti Hírlapban*, a hatvanadikon, kissé sajtóviharos körülmények között, hisz éppen akkor vádolták meg, galádul, és majdhogynem mint egykori „Ceaușescu-bérencet” az új demokrácia hajnalán, az MDF-kormány idején ... Kedves Pali, aki engem első állásomhoz juttattál Magyarországon (úgymond névlegesen, néhány hónapig a *Magyar Nemzetnél*), első albérletemhez segítettél (nem átalod személyesen is elmenni s megnézni érkezésünk előtt), majd első lakásomhoz is (a Kulturális Minisztérium többeket is érintő beavatkozása révén), hát Isten éltesen, csak úgy, itt e naplólapon, remélve, hogy megéred majd e kötet megjelenését is, öt év múlva, talán épp a nyolcvanötödik születésnapodon. Számomra munkálkodásod, életed, személyiséged a „közhasznóra”, azaz a köz hasznára született nagy erdélyi személyiségek példáját idézi... még ha én itt most csak a magam „hasznát” említettem is belőle...

07.26.

Megjött a két „kutyakölyök”, délután nagy séta velük körben itt a hegyoldalban, egyre-másra szaporodnak az eladó házak, nyaralók, és egyre-

másra az újjáépítettek vagy felújítottak is. Azaz erre a környékre a folyamatos prosperálás nyomja rá a bélyegét, és a szaporodó piros-fehér-zöld zászlók, semmiképpen nem a „rombadólt Magyarország”, amit a Fidesz szajkózott a választások előtt. Unokáimnak jelzem is, amit gondolok. „Rockzenész” Mátyásom nagyjából kérdés nélkül járja végig a sétautat, némiképp talán unja is, „vízilabdázó” Bálintom élénkebb, ha ez-az szóba kerül. És hát szóba kerül a Duna túloldalán látható Szlovákia, Trianon, a háború utáni kitelepítések és a lakosságcsere, a kettéosztott Komárom, majd Nagyszalonta (ahol Mátyás nemrég járt) megváltozott lakossági aránya, utóbbinak 1902-ben 93 százaléka magyar, 2002-ben 54 százaléka, így kanyargunk az ösvényen, s előre-hátra a történelemben.

07.27.

Fiúkkal Tatán, én bevásárolok, őket addig felirányítom a tóhoz, a várhoz, sétáljanak, járjanak egyet, óra múlva találkozunk. Visszafele jövet felmegyünk a temetőbe, mondom, úgy nem lehet elmenni Dunaalmásról, hogy Vajda Júlia, azaz Csokonai Vitéz Mihály Lillájának sírját meg ne néznék. A temető gyönyörű, állapítom meg ismét, fennhangon, néznek rám, mit akarok ezzel mondani, csak annyit, mondom, hogy nagymamával már többször szóba került, legszívesebben ide temetkeznénk majd. Olyan, mint a Házsongárdi otthon, Kolozsváron... (Kilenc éve, miután a daganatomat kivették, egyszer csak valami furcsát éreztem magamon, meg is ijedtem hirtelen, s rögtön leszaladtam a református parókiára megkérdezni, lehet-e ide temetkezni. Azt mondták, hogy lehet... Nos, ez ügyben azóta, hál'istennek, egyebet nem kellett tennem...)

07.28.

Tompa Andrea elsőkönyves kolozsvári szerző regényéről olvasok, *A hóhér házáról*, melyben az „aranykorszakot” írja meg ő is, gyermekkori élmények alapján, akárcsak Dragomán nagy sikerű könyvében, de ilyesmi volt a szintén kolozsvári Józsa Márta könyve is, és hirtelen felötlik bennem készülő verseskönyvem, az *Országnyelvtan* egy eddig figyelmen kívül hagyott vonatkozása: ezeknek a fiataloknak csak gyermekkori „irodalmi” emlék a korszak, azt csinálnak vele, amit akarnak, de én nem tehetem meg, hogy csak felelevenítsek és rögzítsek, nekem azért a korszakért némiképp felelősséget is kell vállalnom a megörökítés során! Ők ártatlan elszenvedői voltak

a kornak, de mi, mai hatvanasok, igen, ártó alakítói is! Kissé pontosabban: megírhatom-e én a nyolcvanas éveket *még egyszer*, ha egyszer már megírtam... a korabeli verseimben! Megírhatom-e huszonöt év után „érvényesebben”, ha már egyszer akkor megírtam érvényesen?! Igen, hát épp ez az, itt van, itt lehet és itt kell legyen a nézőpontbeli eltolódás, hogy ma már arról is kell szólnon a megörökítő-megjelenítő szöveg, hogy mi is „ártó alakítói” voltunk az időnek, amiről a korabeli versek nem ejtenek szót, sőt! És itt nem arról van szó, mintha én „olyasmit” írtam volna, de részt fogadtam el, részt vállaltam abból a közéletből, ahol „olyasmiket” írtak, amit a fejünkre lehet olvasni. Még ha az az elfogadott rész nem is jelentett egyebet annál a szerkesztőségi íróasztalnál, amelynél ülve hol jobbra, hol balra kaptuk-fordítottuk a fejünk, hogy tekintetünk némileg „napsütötte sávon” állapodhasson meg. Még ha az a sáv a nyolcvanas években írott verseimben már nem is ragyog fel sehol...

07.30.

Beszaladtam Pestre, unokahúgom hozza honoráriumomat a *Látótól*, tízezer forintnyi, az *Öregnapló*-részletért. Egykori kenyéradó lapom, a *Helikon* nem fizet egy fityínget sem, igaz, szavam nem lehet, hiszen évek óta küldik a lapszámot. (És küldték akkor is, amikor még nem kezdtem el újra közölni náluk!) Persze, ez a helyzet teljesen abnormális: az írószövetség lapja, és nem fizet honoráriumot. Ha máshol sehol nem fizetnének is, épp itt, az írószövetség lapjánál kutyakötelesség lenne az író megfizetni a munkájáért. És ez nem menedzselési kérdés (hogy Szilágyi Pista nem olyan ügyes, rafinált, rámenős, dörzsölődő, hogy a kellő pénzalapot kijárja-kidvarolja-kierőszakolja), ez az íróársadalom tehetetlenségének a kérdése. Nem abban kellene ügyesnek lenni, hogy ki harcolja ki a *saját* lapjának a pénzt, hanem abban, hogy ilyen elfogadhatatlan helyzetet egyetlen lap, egyetlen szerző se kelljen elfogadjon. Na és a honorárium nélkül megjelentetett könyvek? – vethetné közbe akárki is. Hát én le sem ülnék olyan kiadóval, amelyik azzal kezdi, hogy nem tud fizetni, vagy pláne, ami ennél is elfogadhatatlanabb: hogy én „kalapozzam” össze a megjelentetéshez szükséges pénzt „baráti” könyvalapítványok háza táján.

07.31.

A Cselényi-ügy. Bárka-blogjában Zalán is szóba hozta. „Így” bár ne hozta volna! „Cselényiből” sokkal kevesebbet kaptunk, mint amennyi már megvan nekünk. És „Zalánból” is van már bennünk annyi, amihez ez a húsz sor semmit nem tesz hozzá. Az utalások mögött semmi konkrétum, a benyomáson túl semmi érvelés. Pedig, gyanítom, van valami megfogalmazható sérelem Zalán részéről, ha egyéb nem, hát akkortájt – a Cselényi-kezdeteknél – félbehagyatott irodalmi-beszélgetéssorozata. Egy tévéelnök hatévi munkálkodását nem lehet az „én már akkor megmondtam” érzelmi alapvetéséből, kiértékelés nélkül elszámoltatni! Zalán drága, gondolom, nagyon fel lennél háborodva, ha a te hatévi munkásságodat így, ilyen nyeglén intézné el valaki, akinek, istenem, te már hat évvel ezelőtt sem tetszettél! ... Szóval nagyon drukoltam, nehogy már az első erdélyi DunaTV-elnök legyen az éppen, aki pénzügyi machinációkba bukik bele, miként némi kárörömmel úton-útfélen rebesgették. Én ezt az első pillanattól kezdve kizártnak tartottam Cselényivel kapcsolatban, egyszerűen elképzelhetetlennek gondoltam. Vélelmem eddig igazolódni is látszik, még ha a gondatlan gazdálkodás ügyében vizsgálat is folyik egyelőre. De ez szakmai-pénzügyi és nem erkölcsi kérdés. A mi tizenkét éve összeállt és jól működő kis szerkesztőségünket felszámolták, kinyírták ugyan a Cselényi-éra emberei, és bizony galád módon (így és akkor kellett nekem eljőnnöm nyugdíjba, hogy méltatlanabb helyzetbe ne kerüljek), de ez idő alatt én végig a prosperitást éreztem a DunaTV egészében a működésében, és örültem, hogy hosszú szünet után ismét olyan ember az elnök, aki Sárához hasonlóan letett valamit a magyar (televíziós) kultúra asztalára. Persze, annak is örültem volna, ha ugyanaz a Cselényi László lett volna az elnök, akinek a házában Kolozsváron egyszer-kétszer megfordultam. Háromévi elnöksége alatt egyszer kezet nem fogtunk egymással... Hát, ha nem kopogtattam be az irodájába egyszer sem, akkor hogyan is, nem igaz?...

08.01.

Vasárnap délelőtt, beszaladunk Bálinttal Komáromba, hogy megnézzük a Monostori erődöt. Hatalmas terek, méteres falak, nagyívű múlt valami könnyed áttekinthetőségben, áttetszőségben. Eldobott szemét sehol, a „Toilette” tiszta, vécépapír, kéztörölőpapír mindenütt. Döbbenetem a má-

sodik világháborús szovjet szabadtéri hadigépbemutató előtt: a légvédelmi lövegek lőtávolsága 8000 méter (ahogy a tájékoztató írja:) „fölfele”...

08.02.

Órákon át kutakodom az interneten, a *Szép város Kolozsvár, A Dónáth úti orgonák, Erdélyország az én hazám* dalszövegei után, ugyanis hirtelen az a felismerés „csapott belém”, hogy az *Országnyelvtan* komor, baljós sorait fel kellene „negédesíteni” valami ilyenszerű szövegekkel, hiszen e dalok érzésvilága kiiktathatatlan része (még ha ellensúlyként is!) annak az érzelmi egyvelegnek, melyet az erdélyi ember a hetvenes, nyolcvanas években megélt. Egyiket-másikat rögtön hozzá is próbáltam az én szövegemhez, hát tény, hogy igen fura szöveg-disszonanciát hoz létre, és mindenképpen behoz egy olyan háttér-rajzolatot a könyv világába, ami jellemzőbbé, feszültebbé teszi, itt-ott néha „rálicitál” vagy megrendíti az alapszöveget, így hát gazdagítja, többértévé teszi a jelentéstartalmat. A kérdés ezután csak az, hogy milyenképpen lehet vagy kell a beépítés során nyelvileg egyneműsíteni ezt az anyagot (ha kell egyáltalán) a meglevővel. Lehet, hogy az egyszerű, brutális beemelés is elegendő. ... A kutakodás során döbbenten fedezem fel, hogy *A Dónáth úti orgonák* szövegét Imrédy Géza, a kolozsvári színművész írta (nem tudtam), hogy a *Szép város Kolozsvár* szövegét Tamás Gábor átírta, a „piros-fehér-zöldek” nélkül éneklé, hogy az *Ahol zúg a négy folyó* egy kaposvári nóta- és dalszerző műve... No persze, ennek a könyvnek többnek kell lennie, mint a nyolcvanas évek krónikája. A mindenkori nyolcvanas évek krónikája kell legyen... Nem a téma kell mindenképpen mai legyen, hanem az értelmezés.

08.03.

Ágnes mondja reggel, hogy az éjszaka nem tudott aludni, s a tévét kapcsolgatva leragadt egy költőnél, „tudod, rég unom már a költőket, de erre figyelni kellett, mert olyan volt, és a versek is, mondta az életét, mondta a verseit, de olyan érdekes volt, hogy az éjszaka dacára figyelni kellett, vajon ki lehetett, rémlik, mintha vajdasági volna, talán említette is, de ebben nem vagyok biztos, tudod, rég unom már a költő-interjúkat is, de erre figyelni kellett, ki lehetett, ki is volt”, s még egy-két szó abból, ami elhangzott, aztán hát persze, kapcsolok, persze-persze, hogy Domonkos István ...

onnan Svédországból. Kalapáti Feri, egykori DunaTV-s szerkesztőtársam portréfilmje a „Kormányeltörés” szerzőjéről...

08.04.

A múltkor Bálint unokámnak elmeséltem az *Öregnapló* (ahogy dédanyám írta:) „kétszer hetedik”, azaz tizennegyedik gyermekének különös sorsát. Szüleim elbeszélése nyomán a „habókos öregember” képét őrzöm Lajos bácsiról, aki még kisgyermekkoromban rám hagyta a *Pallas Nagylexikon* tizennyolc kötetét. És állítólag rám hagyott még valamit: élete utolsó helyszínén, a karcagi menhelyen, azaz öregotthonban talán tíz éven át készített terveit, feljegyzéseit a „majdnem feltalált” örökmozgóról. Hogy így van-e, nem tudom bizonyosan, a családi legendárium így tartja, de soha nem néztem utána. Budapesti keresztapám, a komoly vegyész-mérnök, MÁV-főtanácsos, aki néha-néha meglátogatta Lajos bácsit a menhelyen, restellte, hogy ezek iránt az örökmozgó-tervek, feljegyzések, azaz fantazmagóriák után érdeklődjék Lajos bácsi halála után. Így hát Lajos bácsi ennek titkával szállt a sírba. Meg sokféle egyéb titokkal is. Alakját pályám elején (nem véletlenül az elején!) már belefogalmaztam egyik versembe, mint olyan emberét, aki a konvenciók ellen lázadó ember „archetípusát” mutatja fel, családjában egyetlenként. Mert hát Lajos bácsi ezt az életpályát futotta meg, a századvég és a századelő évtizedeinek tipikus fordulataival. Nagyszalontán eminens diák, a tehetős családok támogatásával budapesti egyetemista, drámát ír a Nemzeti Színház pályázatára, nyáron házitánító a Zichy-családnál, elviszik magukkal bécsi tartózkodásukra, beleszeret a grófkisasszonyba, feleségül kéri, kellő tapintattal rendre utasítják, nemcsak abbahagyja az egyetemet, egy szalontai rokon találkozik vele Pesten, amint épp egy utcakövön ül, a járdaszélen, tejet és zsömlét reggelizik, évek múlva megjelenik Nagyszalontán, fürdőnadrágban kiül napozni a ház előtti kis virágoskertbe, a környékbeli szomszédok nagy megbotránkozására, állandóan számítgat, rajzolgat valamit, a helyi kovácsokkal, asztalosokkal sugdolózik, majd szekéren érkezik egy ruhásszekrénynyi nagy alkalmatosság, amiről kiderül, hogy az egy általa feltalált és tervezett kenyérszeletelőgép, aztán eltűnik tervrajzaival, jön a háború, az ötvenes évek végén hallani keresztapámtól, hogy a karcagi menhelyen van „szegény Lajos”, és „most is az örökmozgó feltalálásával” foglalkozik. Majd később, sokkal később, évtizedek múltán hallani a rokonoktól, hogy előzőleg fényképész-műtermet működtetett a városcsúcsban, de habókos embernek tartotta mindenki,

nem volt mit kezdeni vele. Igen, emlékszem arra, hogy gyermekkoromban, a padláson, a nagyláda mellett, amelyben annak idején a Pallas lexikonokat tartottuk (talán mert nem volt tanácsos ilyen régi könyveket a házban mutogatni), egy kis dobozka is volt, s abban negyven-ötven téglalap formájú sötét üveglapocskák, ha átnéztünk rajta, ilyen-olyan épületeket láthatunk rajtuk, egyiket-másikat a rosszcsontság élvezetével roppantottuk szét, s így repedt szanaszéjjel a század végi Bécs sok-sok üvegre fényképezett épülete, melyeket Lajos bátyánk, feltehetőleg azon a Zichy-családdal együtt töltött fiatalkori nyaraláson megörökített... Sajnos, nem „mindörökre”...

08.05.

Hú, micsoda égzengésre ébredtem ma reggel! Csak annyi időm volt, hogy megfőzzem a kávé, felszaladjak a toronyba, s már zuhogott is a tetőre, mintha dézsából öntötték volna. Átnézem a reggeli e-maileket (nem szeretem a villámposta szót, nagyon csinált, nehezen honosodik, a távbeszélő sem honosodott meg), Szentmártonitól várnám az értesítést, mi lesz az én *Pukkancs*-könyvemmel. Egy-másfél éve van náluk, az utóbbi hónapokban többször jelezte, le kellene ülnünk, beszéljük meg, azaz foglalkoztatja őket a kiadás gondolata, de hogy tulajdonképpen mit kellene megbeszelnünk, azt nem tudom. No meg azt sem, mit szól hozzá, amikor kiderül, hogy ezt a szöveget majd huszonöt évvel ezelőtt írtam, amiről eddig nem tettem említést neki. Jó ideig szántszándékkal halogattam a *Pukkancs* esetleges kiadását, azt akartam, hogy kicsit törlődjön mögüle a konkrét történelem, a valós történelmi idő, amelyben íródott, nem akartam, hogy ebbe a túl könnyű és tetszetős „kötésbe” kapaszkodjanak bele az olvasók, magyarul, hogy ezt a groteszk bohózatot „csak” a Ceaușescu névéhez és érájához kapcsolják. A vélekedést illetően így is ért megdöbbenés! Vagy három éve átküldtem Árkossy István barátomnak, olvassa el s szóljon hozzá. Nos, okos, ügyes, átgondolt, szinte lektori véleménnyel felérő válaszában nagyjából úgy határozta meg a szöveg koordinátáit, mint a vietnami katonáét, aki még mindig a dzsungelben bujkál, és robbantgat, mert nem tudja, hogy már húsz éve véget ért a háború. Persze, vele sem közöltem előzőleg, hogy ezt a könyvet én még otthon, a nyolcvanas évek második felében írtam. Véleménye így is körvonalazta az én alaplilemmámat: több-e a könyv, mint a C-korszak karikatúrája? Érzésem szerint igen, azaz nem kell feltétlenül onnan és abból kiindulni, hogy a szöveg átélhető és élvezhető legyen. Ám valami magyarázatfélét, utalást (mentegőzést?) mégis szükségesnek éreztem hoz-

záfűzni a kötethez, így lett a Pukkancs-könyv alcíme: *Gyermekversek egykori felnőtteknek*. A kézirat különben megfordult pár évvel ezelőtt már a Kriterion háza táján is, de H. Szabó Gyula végül is nem tartotta kiadásra érdemesnek. Ha jól emlékszem, neki sem szóltam arról, hogy ez nem manapság íródott szöveg.

08. 06.

Lesétáltam a faluba kenyérért. Az egyik takaros házacska kerítésén kis tábla: „Ha Ön gyűlöli az erőszakot, csengetés nélkül ne lépjen be a házba! Harapós kutya! Ha már csengetett, várja meg a gazdám! Ellenkező esetben tapasztalatairól kérdezze meg kezelőorvosát vagy gyógyszerészét!” Kedves, takaros házacska a főútvonalon...

08.07.

Állandóan ez foglalkoztat, így hát ismét a készülő könyvről... Újabb vonulat kapcsolódott be: a románság akkori általánosnak tekinthető véleményképe rólunk. Előzőleg azon gondolkodtam, hogy a *Szép város...* szövegét „ellensúlyozandó” valami hasonló román szöveget is be kellene plántálni, például, mondjuk a *Hora unirii* versszakait. Netán egy az egyben, úgy, ahogy van, román nyelven. Esetleg ezt is, mint a másikat, „megbrummtatázza” a sorok után. Ebből a morfondírozásból jött a román jelenlét szükségességének a felismerése. S aztán rögtön hangot is adtam egy román „szereplőnek”. Kérdés, hogy szerkezetileg hogyan simul majd be a szövegtestbe, illetve, hogy a most már három nyelvi világ miként bírja el egymást. Az egész mű különben most már egyre inkább amolyan oratorikus jelleget kapott, cselekmény nélküli drámai szituációk sorozata, vagy egybekapcsolódása, így hát az is megfordult a fejemben, hogy alcíme valami „Kolozsvár-oratórium”-féle lehetne. Vagy akár, a tervezettel ellentétben, maga a címe is. Ez persze egy kicsit szándékom ellenére leszűkítené a szöveg életterét, *Országnyelvtanból* Kolozsvár-oratóriumot csinálva, ha viszont alcímként maradna, nos, akkor a kettő, a cím meg az alcím bizony-bizony ütné egymást, kicsit szétzilálná a cím sugallatát. (Az alcím kapcsán jutott eszembe, hogy ha készen lesz, megkereshetném Selmeczi mestert a szöveggel. Meg bizony.) Nos, ezen még gondolkodom. Van időm. Év végére szeretnék meglenni vele.

08.08.

Ágnes elszörnyülködött, amikor látta, hogy megírtam a nőgyógyász-verset. Muszáj volt. A tiltott küret az aranykorszak abszolút típus-jelensége volt a hetvenes években. És nemcsak eseti értelemben, hanem morálisan. Amikor egy társadalom az állammal szembeni lázadásként, saját szabadságjogainak megvédéseként „könyveli el” az abortuszt (ha már odajutott), és nem azt latolgatja, hogy ezt emberileg szabad-e, hanem hogy miként lehet kijátszani a nemi életeden is örködni akaró állam éberségét. Azaz benne volt az egész társadalom cinkos szemet-hunyása vagy éppen összekacsintása, az az érzelmi összefogás, hogy úgy értelmezze e kétségkívül emberellenes gesztust, mint az egyéni jogok megvédését. Mondom ezt természetesen és kétségtelenül magunkra, vagy hát elsősorban magamra vonatkoztatva is, hiszen aggályaim csupán a dolog lebonyolítását illetően voltak, s nem a mibenlétét illetően. És akkor már, ebből, rögtön adódnak az orvos szájába adott szavaim, hogy hát miként, milyen jogon is próbáltunk mi apprehendálni nemzetiségi létünk és szuverenitásunk jegyében, ha közben a család és a „nemzet” szaporítását a legtermészetesebb módon elutasítottuk, sőt, adott esetben életveszélyes módon, sőt, az élet árán is elfogadhatónak tartottuk? (Volt, volt ilyen is kalotaszegi ismerőseim köréből.) Hát így utólag egészen hihetetlen mindez.

08.09.

Fönti bejegyzésem után mintha szántszándékkal akarta volna valaki a kezembe adni Gazda József szociográfiáját a *Székelyföld* júliusi számából. Interjúalányaival az „aranykorszak” mibenvalóságát mondatja fel, saját kiegészítő, magyarázó kommentárjaival összekötve, egy bábaasszony még a tiltott műtétekről is beszél. Igen elgondolkoztatott az írás, hiszen ugyanazzal próbálkozik: harminc év után képet adni arról, hogyan is éltünk akkor. Csakhogy nincs benne semmi újszerű adat, és – ami ennél fontosabb – semmiféle új értelmezés. Az esetek egyediségükben érdekesek, egészében nem. Ezt mind elmondhatta, vagy elmondhatták volna harminc évvel ezelőtt is, ezt mind tudtuk, láttuk, észleltük már akkor, mi hát akkor a szellemi hozadéka ennek az írásnak ma? Mindenesetre készülő könyvem kapsán igen-igen töprengésre késztet, az alapl dilemma értelmében: miként lehet utólag nem hitelesebb, hanem érvényesebb képet nyújtani mindarról, ami történt?